

juli/augustus 2022

Wim Smeets, vogelaar en coördinator van de werkgroep Bunschoten, ontving op de Eemlandhoeve in Bunschoten de Gouden Lepelaar van de Vogelbescherming, een oorkonde met een beeldje. Zie artikel op pag. 2. Foto Fred van Diem

Agenda

- **Zaterdag 2 juli**, vogeltelling op de Westdijk in Bunschoten, **09.00-10.00 uur**. Om 08.45 uur maakt Wim Smeets het hek op de hoek van de Fokjesweg en de Westdijk open. Meer [info hier](#).
- **Zaterdag 9 juli**, zomeropenstelling **Paleistuin** tegenover Paleis Soestdijk, tot en met zaterdag 10 september en zondag 31 juli en zondag 21 augustus van **11.00-15.00 uur**. Ook **open dagen** op zondag 18 september en 23 oktober **11.00-16.00 uur**.
- **Zaterdag 9 juli**, landelijke **open imkerijdag**, op bijenstal Het Gagelgat, Birkstraat 107 Soest, **10.00-16.00 uur**. De bijenstal ligt achter de boerderij.
- **Zondag 10 juli**, landelijke **open imkerijdag** op kinderboerderij De Veenweide, Vedelaarpad 53, Soest, **13.00-16.00 uur**. En bij De Groene Inval, Geerenweg 8 Baarn, **11.00-16.00 uur**.
- **Zondag 21 augustus**, heidewandeling IVN Eemland over de Stompert, **14.00 uur** tegenover restaurant 't Hoogt, Van Weerden Poelmanweg.
- **Zaterdag 3 september**, **Fête de la Nature IVN**, Paleistuin tegenover Paleis Soestdijk, **11.00-15.00 uur**. Landelijk IVN-evenement valt samen met open dag Paleistuin.
- **Dinsdag 6 september**, infoavond gidsenopleiding, Theresiaschool De Bilt, Gregoriuslaan 4, **20.00-21.30 uur**. Ook op 14 september in Eemnes en 29 september in Soest. Zie artikel p.6
- **Zaterdag 24 september**, aftrap Duurzaamheidweken Soest t/m 3 okt, **13.00-17.00 uur**, op kinderboerderij Veenweide Vedelaarpad 53, Soest
- **Dinsdag 18 oktober**, **vergadering coördinatoren** IVN-Eemland, Museum Soest, Steenhoffstraat 46, 20.00 uur.

Wim Smeets krijgt de Gouden Lepelaar

Tekst: ● Els van Weering ● Piet van Dijk

Directeur Vogelbescherming Nederland Floris van Hest speldt Wim Smeets de Gouden Lepelaar op in de Eemlandhoeve in Bunschoten. Foto: Arthur Smeets (zoon van)

● **Wim Smeets (79)**, coördinator van de werkgroep Bunschoten en een bekend vogelaar, heeft de **Gouden Lepelaar** in ontvangst genomen. De Gouden Lepelaar is een onderscheiding van de Vogelbescherming die, bij geschikte kandidatuur, één keer per jaar wordt toegekend aan iemand die op uitzonderlijke wijze heeft bijgedragen aan het beschermen van vogels. Dat gebeurt al sinds 1974!

● Als IVN'ers weten wij dat Wim Smeets dat al jaren op veel verschillende manieren doet: met prachtige **fotografie**, lezingen, cursussen en reizen, met tellingen op de Westdijk bij Bunschoten, met adviezen aan boeren, burgers en overheden, met het initiëren en realiseren van de oeverwaluwand waar we vorige maand over schreven, en, waar nodig, met een krachtig geluid richting de lokale politiek.

● Tijdens de bijeenkomst op 14 juni waren zo'n **vijftig genodigden** getuige van de grote verrassing op Wims gezicht toen hij eerst met applaus van dierbaren en bekenden ontvangen werd, en vervolgens begroet werd door de directeur van de Vogelbescherming. Eenmaal bekomen van de schrik kon hij volop genieten van de middag en vertelde hij dat hij zelf altijd zo onder de indruk was van de mensen die deze onderscheiding kregen: „Als ik dan weer zo'n bericht over de Gouden Lepelaar las, dacht ik: goh, wat doen die mensen veel voor de vogels... En nu sta ik hier... met al die mensen die zich met mij inzetten voor vogels en natuur.”

Ook de fotograaf van de Vogelbescherming Fred van Diem was aanwezig. Foto: Arthur Smeets.

- Harm-Jan Luth, voorzitter van IVN-Eemland, concludeert: „Als IVN-Eemland voelen wij toch wel **enige trots** om zo'n erkend uitzonderlijke vogelbeschermer tot onze leden te mogen rekenen.”
- Kandidaten voor een Gouden Lepelaar kunnen vrijwilligers op het gebied van vogelbescherming zijn, maar ook professionele beschermers, onderzoekers of iemand die via kunst, proza, poëzie of op journalistieke wijze het belang van vogels onder de aandacht hebben gebracht. Ook heel vernieuwende ideeën kunnen aanleiding zijn om mensen voor te dragen. Vogelbescherming wil met de Gouden Lepelaar mensen **bedanken en eren**.
- Wim was door een van zijn drie zoons naar de Eemlandhoeve gelokt met een smoes. „Hij vroeg me of ik mee wilde gaan om een auto te bekijken waar hij interesse had. De bestuurder zou om vier uur op de Eemlandhoeve zijn. Ik stap het restaurant binnen en zie daar een zaal vol familie en vrienden zitten. Ik heb me even teruggetrokken om tot mezelf te komen.” Wim kreeg in 2009 de Natuur- en Milieuprijs van de provincie Utrecht en in 2013 een koninklijke onderscheiding voor zijn vrijwilligerswerk in het dorp. „Maar de **Gouden Lepelaar is het hoogste dat ik kan krijgen**.”

Vrouwetje blauwborst
Foto Wim Smeets

IVN Eemland sluit seizoen af

Göran Christiansson (staand) krijgt een fles wijn aangeboden ter gelegenheid van zijn afscheid van het IVN. Hij gaat in juli met zijn vrouw en een zoon verhuizen naar Zweden, waar hij een biologische kringloopboerderij wil beginnen.

- Met een vrijwilligersborrel in de tuin van landgoed Eyckendal in Soest, eigendom van onze voorzitter Harm Jan Luth, heeft het IVN Eemland **het seizoen 2021/2022 afgesloten**. Een aantal vrijwilligers bezocht deze borrel.

- Harm Jan memoreerde enkele zaken die het IVN Eemland dit jaar nogal in de schijnwerpers hebben gezet. De **Paleistuin** met zijn groep IVN-vrijwilligers mag zich verheugen in grote belangstelling van het publiek. De werkgroep Duurzaamheid, geleid door Göran Christiansson en Wim Kok, heeft hier een grote rol in gespeeld. Daarnaast hebben we met Wim Smeets een **prominent vogelaar** onder ons, die is onderscheiden met de Gouden Lepelaar.

- Hij sprak ook Göran toe, die gaat vertrekken naar Zweden. Göran heeft zich ook ingezet samen met Wim, onder meer voor een moestuin en een pluktuin op de kinderboerderij, het planten van een

aantal walnotenbomen op boerderij Het Derde Erf en voor het aanleggen van de Clemenshof, een kleine fruitboomgaard op het terrein van oud-wethouder Bert Krijger aan de Clemensstraat. Onder de vlag van Eetbaar Soest.nl heeft Göran nog veel meer gedaan.

Erg weinig roofvogels en uilen dit jaar

Torenvalk.

● Door een tekort aan muizen, maar waarschijnlijk ook door **vogelgriep** én een koud en soms nat voorjaar, zijn er dit jaar opvallend weinig roofvogels en uilen. Len de Goede van de werkgroep uilen meldde onlangs op de coördinatorenvergadering: „We hadden geen één kast met **bosuilen** dit jaar. Met de **steenuil** gaat het wel aardig goed. Met de **kerkuil** is het helemaal dramatisch, maar 1 van de 21 kasten is bezet. Veel jonge spreeuwen vinden we in uilenkasten in plaats van muizen. Ook roofvogel lijden eronder: **haviken, sperwers, buizerds, torenvalken** etcetera zijn er veel minder.

IVN vraagt VOG's aan

● Voor IVN-leden die werken met kinderen en/of kwetsbare mensen adviseert het landelijke IVN een verklaring van geen bezwaar (VOG) aan te vragen. Ben je actief als vrijwilliger en wil je zo'n VOG, geef dan je achternaam, voorletter en e-mailadres op aan de coördinator van je werkgroep. Ben je vrijwillig actief zonder bij een werkgroep aangesloten te zijn, geef die informatie dan door aan de secretaris. **Voorwaarde is wel dat je een DigiD-inlog hebt.**

● Het stappenplan voor het aanvragen van een VOG is als volgt: 1. De secretaris ontvangt (meestal via de coördinatoren) alle voorletters, achternamen en e-mailadressen van mensen die in aanmerking komen voor een VOG. 2. De secretaris stuurt het complete lijstje van mensen naar de servicedesk van het IVN Landelijk. 3. Het IVN Landelijk stuurt een mail naar de deelnemer met een instructie hoe de VOG te verkrijgen is. **Daarvoor is het noodzakelijk dat de deelnemer kan inloggen via DigiD.** 4. Vervolgens krijgt de deelnemer zijn/haar VOG thuis. 5. De deelnemer bezorgt of mailt een kopie van de VOG naar de secretaris.

We zoeken een nieuwe voorzitter!

● Harm Jan Luth is sinds de ALV van 14 april 2015 voorzitter van het IVN Eemland. Hij heeft te kennen gegeven dat hij wil **aftreden op de ALV van maart 2023**. Intussen gaat de rest van het bestuur op zoek naar een nieuwe voorzitter!

● De vergaderdruk is als volgt: de voorzitter geeft leiding aan circa 21 vergaderingen per jaar van één tot twee uur: circa 8 keer een bestuursvergadering, 3 keer per jaar een coördinatorenoverleg en 1 keer per jaar een Algemene Ledenvergadering (ALV).

- Het **profiel** van een voorzitter in het kort:
  - * Contactuele en leidinggevende vaardigheden
  - * Netwerker
  - * Natuurliefebber
  - * Onafhankelijk
  - * Representatief (gezicht van IVN Eemland)

„Wat de functie extra interessant maakt is de samenwerking met vele gemotiveerde natuurliefhebbers die hun hobby graag delen met anderen!” Harm Jan Luth

Natuurgidsenopleiding begint in het najaar

Marjan Brouwer

- Vanaf november 2022 bieden IVN Eemland en IVN De Bilt/Bilthoven samen een nieuwe opleiding tot IVN Natuurgids aan. De opleiding tot IVN Natuurgids start 8 november 2022 en duurt 1,5 jaar. Gedurende deze anderhalf jaar zijn er 35 lesavonden op dinsdagavond en 20 excursies op zaterdagochtend. De opleiding is intensief, je moet er echt tijd voor vrij maken. Reken op gemiddeld 5 uur per week. In de opleiding komen, na een algemene introductie, de volgende thema's aan de orde: planten en bodem, dieren, ecologie en ecosystemen, landschap en gidsvaardigheden.
- De bijdrage aan de opleidingskosten is voor de gehele opleiding € 325. De lessen vinden plaats in Soest. De excursies zijn meestal in natuurgebieden in de buurt.
- In september zijn er drie informatieavonden voor de Natuur Gidsen Opleiding.
  - De Bilt 6 september 20.00 - 21.30 uur Theresiaschool Gregoriuslaan 4
  - Eemnes 14 september 20.00 - 21.30 uur De Schoter Wakkerendijk 60
  - Soest 29 september 20.00 - 21.30 uur Vogelenzangzaal Molenstraat 8d
- Aanmelden voor de informatieavonden met vermelding van datum, is nodig vanwege de voorbereidingen. Dit kan door een email te sturen naar cursussen@ivn-eemland.nl

*Tijdens de Geoparkexcursie van IVN Eemland op 12 juni liet Kees de Heer uit Amersfoort, vrijwilliger bij het Geopark, aan de wandelaars geomorfologische kaarten zien van de Utrechtse Heuvelrug.
Foto Pvd*

Service

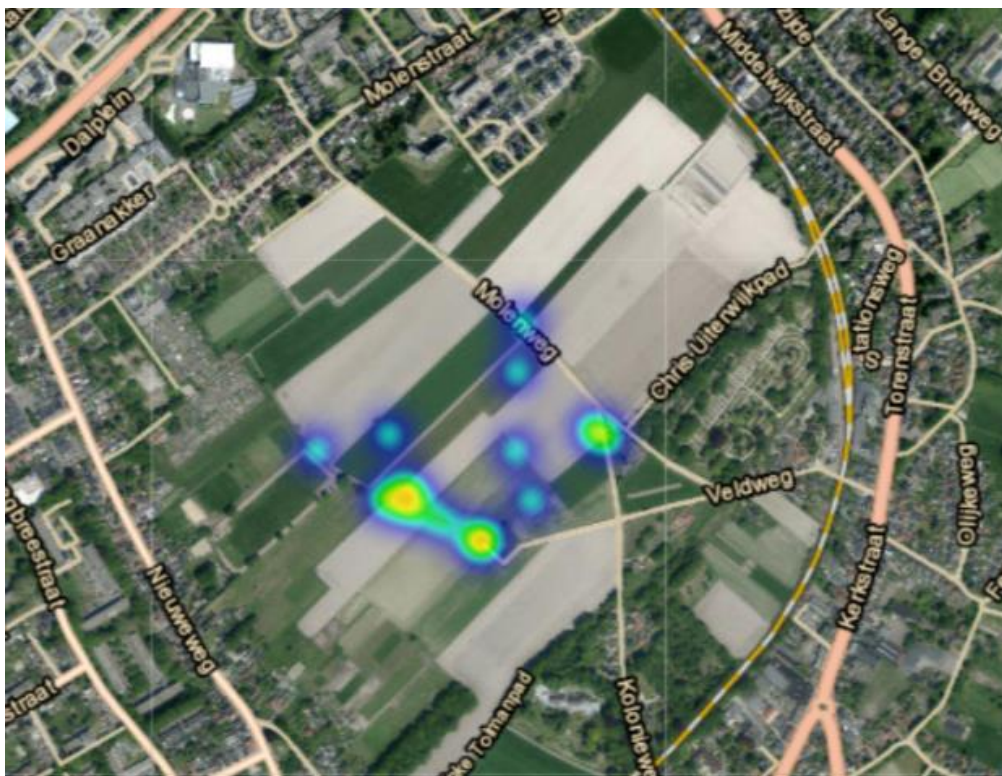
- Stuifmail, de digitale nieuwsbrief van de Landelijke IVN, is [hier](#) te lezen.
- Het Jaarverslag 2021 van de Landelijke IVN is [hier](#) te downloaden.
- Naburige afdelingen: IVN Vecht en Plassengebied [hier](#). IVN Gooi en Omstreken [hier](#). IVN Amersfoort [hier](#). IVN De Bilt en Omstreken [hier](#). IVN Heuvelrug en Kromme Rijn [hier](#). IVN Veenendaal/Rhenen [hier](#). Op deze websites vind je ook diverse nieuwsbrieven of natuurbladen.
- Meld je [hier](#) aan voor de nieuwsbrief van het **Geopark Heuvelrug Gooi en Vecht**.

Kwartels op de Zuidereng

Pascal Losekoot

- Op 24 mei loop ik tegen zonsondergang een rondje over de Zuidereng in Soest, langs de molen, de grafheuvel en terug langs de Enghenbergsteeg. Ik bewonder de bloemrijke velden met rogge, korenbloem en papaver.
- Net voorbij de grafheuvel, in het veld luzerne, hoorde ik "kwik...kwik-kwik; kwik...kwik-kwik". Dat is toch een kwartel?? Ik ken het geluid uit het Binnenveld (bij Wageningen), maar zoek het voor de zekerheid direct op en raadpleeg waarneming. Wat blijkt? Niet eerder zijn er kwartels op de Eng gemeld (wel bekend van de vliegbasis). Ik besluit te wachten om het geluid op te nemen als bewijs. Dat kost niet veel moeite, want met het zonnige weer zijn ze best actief.
- In de dagen die volgen poog ik de kwartel nog eens te horen (een foto, dat zou helemaal leuk zijn). Geen kwartels, maar wel een steenuil, en de torenvalken zitten er ook nog steeds. Pas een week later hoor ik de kwartels weer, in meerdere velden. In de tussentijd hebben anderen waarnemingen gedaan, wat leidt tot het volgende kaartje.

- Het feit dat de Zuidereng nu interessant is voor deze kleine trekvogel, is toch bemoedigend! Nu hopen dat er ook daadwerkelijk gebroed gaat worden.
- Later meldt Pascal dat er sinds 3 juni geen waarnemingen meer gedaan zijn op de Eng. Volgens Wim Smeets zitten er in de polder Arkemheen bij Nijkerk kwartels. „Altijd in hoog gras dat niet of pas heel laat wordt gemaaid”, zegt hij.

Bijdrage IVN aan brugklassers Griffland College

Pieter Augustinus

- Op 9, 11 en 12 mei 2022 is door IVN-Eemland de gebruikelijke bijdrage geleverd aan het brugklasprogramma van het Griffland College. In de praktijk komt dat neer op het bemensen van post 6 in het Eemdal, dicht bij de Kleine Melm. Vanuit onze vereniging nemen deel **Tanneke Voorintholt, Pia Kleverlaan, Harry van de Deijssel, Hans Visser** en **Pieter Augustinus**.
- De opzet van het programma is dat brugklassers in groepjes van 4 tot 5 leerlingen van het hoogste punt in Soest (de grafheuvel op de Eng) naar het laagste punt fietsen (de Eem) en daarbij informatie inwinnen bij 6 posten langs de route. Na afloop maken ze dan een poster over deze doorsteek door Soest.
- Op genoemde dagen hebben zich aldus zo'n 250/260 leerlingen uit 10 brugklassen bij post 6 gemeld om het een en ander te weten te komen over het ontstaan van de Eem, de opbouw van de ondergrond en de agrarische mogelijkheden die daarop plaatsvinden. Mede door het goede weer was het een geslaagde onderneming.

Foto genomen van de toren van de Oude Kerk met links de Zuidereng en rechtsonder het begin van de Kerkebuurt. Foto PvD

Landelijke Open Imkerijdagen 2022

Piet van Dijk

● Op zaterdag 9 en zondag 10 juli worden de Landelijke Open Imkerijdagen gehouden, na twee jaar afwezigheid vanwege corona. De Open Imkerijdag is er op gericht dat iedereen, van jong tot oud, **het houden van honingbijen van nabij kan meemaken**. Dus op bezoek gaan bij een imkerij en ervaren wat honingbijen zijn, wat hun functie in de natuur is, hoe en waarom het volk honing maakt en imkers het kunnen oogsten.

● De open dagen worden gehouden door imkers die aangesloten zijn bij de Nederlandse Bijenhouders Vereniging (NBV), de grootste club van imkers in het land met meer dan 8000 leden. Er zijn ook andere koepels van imkerverenigingen zoals Imkers Nederland, de BD-Imkers en de Vereniging van Biologische Imkers (je mag jezelf biologische imker noemen als er binnen een flink gebied om je kast heen geen landbouw wordt gepleegd).

● In de regio van het IVN Eemland zijn drie imkersverenigingen actief. De Imkersvereniging Eemkwartier is een afdeling van de NBV heeft leden in Soest, Amersfoort en Leusden. Imkers uit Eemnes zijn aangesloten bij de Imkers Gooi & Eemland, die ook is aangesloten bij de NBV, net als de Bijenhouders Baarn, die ook leden uit Soest en Eemnes kent.

*Een demonstratiekast met enkele raten. De imker hangt die 's morgens in de kast en geeft de bijen een beetje suikerwater om de dag door te komen. Het is toch een stressvol dagje, de bijen kunnen niet naar buiten en missen de rest van het volk. En dat moet het een dagje zonder de koningin doen....
Foto Imkersv. Eemkwartier*

● Hier zijn de open dagen:

● **Zaterdag 9 juli**, open dag Imkersvereniging Eemkwartier bij **Het Gagelgat, Birkstraat 107**, Soest, 10.00-16.00 uur. Er is een informatiekraam en er is een demonstratiekast te zien. Ook op de bijenstal in Schothorst Amersfoort, **Schothorsterlaan 21**, zelfde tijd.

● **Zondag 10 juli**, open dag Bijenhouders Baarn bij **De Groene Inval, Geerenweg 8, Baarn**, 11.00-16.00 uur. Imkers geven uitleg en er is een bijenvolk achter glas te zien. Ook honingverkoop.

● **Zondag 10 juli**, open dag Imkersvereniging Eemkwartier in samenwerking met kinderboerderij **De Veenweide, Vedelaarpad 53, Soest**, 13.00-16.00 uur. Met een demonstratiekast en kaarsen maken voor kinderen. Ook honingverkoop.

Klopt de slogan: red de bij, word geen imker?

Piet van Dijk

'Red de bij, wordt geen imker' stelt de organisatie OneWorld op haar [website](#). Er zijn al genoeg honingbijen in Nederland, meent de organisatie, omdat honingbijen als 'huisdieren' worden gehouden door de mens. Bovendien, zo meent de organisatie, gaat het slecht met de 365 soorten wilde bijen mede omdat die door de grote aantallen honingbijen zouden worden verdrongen. Is dat zo? In dit artikel wil ik daar op ingaan.

- Zo'n vijftien jaar geleden ging het slecht met de honingbij (*Apis mellifera*). Pesticiden vormden een levensbedreiging. Als reactie gingen vooral **jonge generaties massaal imkeren**, voor een groene wereld. De laatste tien jaren zitten imkerkursussen vaak vol. Gevolg is dat het beter gaat met de honingbijen. Hoewel de meeste van de naar schatting 9000 imkers in Nederland hobbyisten zijn. Er is maar een handjevol beroepsimkers, die worden gevraagd door telers van groenten en fruit.

- Er dreigt in Europa echter wel een tekort aan bijen te ontstaan, doordat de bijenpopulatie **achterblijft bij het aantal bijen dat nodig is voor het bestuiven van gewassen**. Dat blijkt uit onderzoek dat gepubliceerd is in het wetenschappelijke tijdschrift Plos One. Volgens de wetenschappers is het benodigde aantal bijen om gewassen te bestuiven **4,9 keer zo snel** gestegen als het daadwerkelijke aantal bijen. Het totale aantal bijen in Europa is gegroeid van 22,5 miljoen naar 24,1 miljoen koloniën, maar ook het aantal gewassen is enorm gestegen, mede door de komst van **biodiesel**. Dat wordt onder meer gemaakt uit soja en koolzaad, waarvan veel velden zijn aangelegd in Europa.

- In **Amsterdam** en in **de Biesbosch** met name is de laatste jaren veel te doen over het grote aantal kasten dat daar geplaatst is. Studies hebben uitgewezen dat een te dichte honingbijbevolking **een nadelig effect heeft op wilde bijen**. Als er te veel zijn, komen er minder wilde bijen.

In de Biesbosch staan rond de bloei van de reuzenbalsemien en de wilg wel een paar duizend kasten. Dat wordt beperkt. Foto IVE

- Maar er is nog veel discussie of de honingbijen (daarvan zijn er tien soorten op aarde) echt een bedreiging vormen voor de wilde of solitaire bijen (daarvan zijn er 20.000 op aarde). De **telooorgang van de wilde bijen** komt ook en vooral door

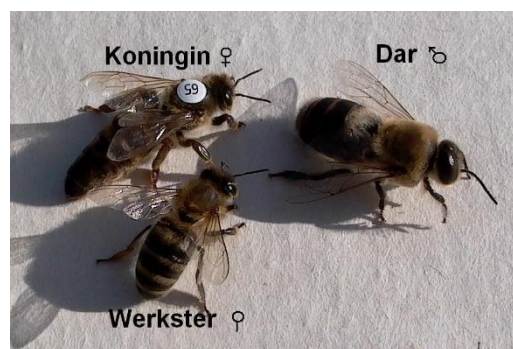

pesticiden en de snelle achteruitgang van planten waar wilde bijen afhankelijk van zijn. Bovendien zijn er ook bloemen die niet door honingbijen worden bezocht maar wel door wilde bijen. Veertig procent wordt NIET bezocht door honingbijen.

- Een ander argument dat concurrentie weerspreekt is dat er in gebieden met veel honingbijen ook de aantallen wilde bijen hoger zijn. Dit kan de indruk wekken dat er geen sprake is van concurrentie. Het verband tussen deze aantallen is echter niet lineair: naarmate het aantal honingbijen toeneemt, neemt het aantal wilde bijen steeds langzamer toe.

- De Biesbosch is een voorbeeld waarbij er te veel kasten stonden. Daar stonden er tot voor kort duizend, terwijl volgens onderzoek 120 het maximum zou moeten zijn. Staatsbosbeheer heeft nu een vergunning afgegeven voor 110. In de Biesbosch zijn vooral de wilg en de reuzenbalsemien (levert veel nectar met een hoog suikergehalte) in trek bij honingbijen. Zelfs uit het buitenland kwamen 'honingjagers' hun kasten plaatsen, zo erg in trek is de Biesbosch. Overal in het land worden nu maxima gesteld aan het aantal bijenkasten, maar een landelijke regel is er niet.

- Onderzoekers schatten dat in Amsterdam 6 tot 7 honingbijenvolken per vierkante kilometer leven, terwijl uit literatuuronderzoek blijkt dat de wilde bij daaronder te lijden heeft vanaf 4 volken per vierkante kilometer. Daarom wordt het aantal beperkt. EIS Kenniscentrum Insecten in Leiden adviseert 3 honingbijvolken als algemene maat voor Amsterdam. Maar bij grote oppervlakten van bloeiende wilgen kan dat naar 25 bijenvolken per km² en 15 voor andere rijk bloeiende planten. Bij plantensoorten die van groot belang zijn voor bedreigde wilde bijensoorten, zou beter de algemene maat van 3 volken per km² kunnen worden aangehouden. Dit geldt vooral voor klavers en andere vlinderbloemen, waarvan diverse bedreigde wilde bijen in hoge mate afhankelijk zijn.

- Is er dan een teveel aan imkers? Nee, want er zijn ook nog gebieden genoeg waar geen honingbijen staan en waar heel veel bloemen niet bestoven worden. Zo is er bijvoorbeeld in Bunschoten maar één imker actief en in de wijk Overhees in Soest, een grote wijk met het formaat van een klein dorp, staan ook maar een paar kasten. Wil je dus imker worden, kijk dan vooral naar de plek waar je kasten het beste kunnen staan.

Het Slangenbosje in Soest: een uniek paradijsje

Piet van Dijk

- Eind vorig jaar heeft de gemeente Soest een **nieuwe beheersovereenkomst** gesloten met de vrijwilligers die het Slangenbosje in de wijk Soestdijk onderhouden. Een mooie aanleiding om eens aandacht te besteden aan dit unieke gebiedje, dat in de jaren zeventig nog dreigde te worden bebouwd met een flat van 31 meter hoog!
- Op onderstaand visiekaartje is goed te zien waar het gebiedje van 5 hectare groot ligt. In het nieuwe beheerplan wordt **vak voor vak beschreven welke flora en fauna** hier voorkomt. Het is te downloaden van de website <https://slangenbosje.nl/>. Een uniek document met 94 pagina's informatie over de geschiedenis en de natuur van dit bosje. Per vak staat nauwkeurig beschreven wat er voorkomt.

- Uniek is onderstaande **dwarsdoorsnede**, waarin de stuwwal van Baarn (links, Baarn-Hoog wordt het wel genoemd en is ongeveer 10 meter hoog) en de stuwwal van Soest (rechts, de Eng genoemd, tot 20 meter hoog) te zien is. Vanwege de schaal van het kaartje is niet te zien dat zich op het gele zandpakket in de laatste 10.000 jaar (het Holoceen) **een dunne veenlaag** heeft afgezet. Het Slangenbosje ligt in de overgang van de stuwwal van Soest naar de veenvlakte tussen beide stuwwallen. Opvallend is een klein kleilaagje, de Eemkleiafzetting. Het zandpakket is 15 meter dik.

Verticale Doorsnede BRO DGM v2.2

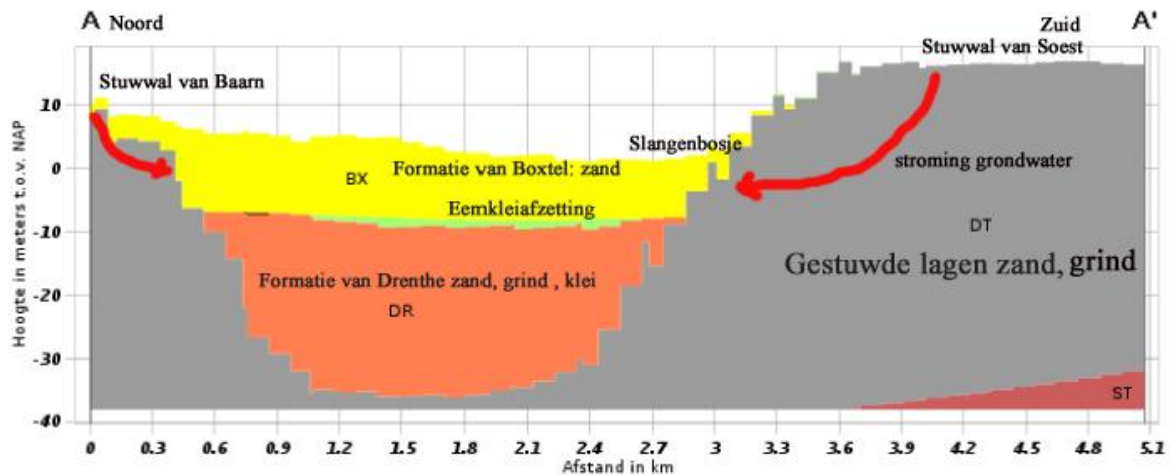

Fig. 1. Geologisch dwarsprofiel van Baarn naar Soest (bron: DINO loket)

- Het huidige Slangenbosje is voor een groot deel een **overblijfsel van de hakhoutcultuur** van elzen en essen die in het steeds natter wordende gebied ontstond. Aannemelijk is dat veel broekbos (nat, laag bos) hier in hakhoutcultuur genomen werd voor de brandstofvoorziening, naast gebruik als geriefhout.

- Begin 19e eeuw werd een **boerderijtje** ter hoogte van het Slangenbosje verkocht dat door de nieuwe eigenaar aanzienlijk verbeterd werd en die het de naam Beek en Daal gaf. Dit is de oorsprong van het **Landgoed Beek en Daal** dat zich hier ontwikkelde, de voorloper van landgoed **Braamhage**. Het achterste deel van het landgoed dat aan de Noorderweg grensde, bestond in die tijd uit hakhout.

- Tussen 1817 en 1824 werd er hard gewerkt aan **verdere verfraaiing van het landgoed** met bloemen moestuinen, Engels plantsoen met glooiende vijverpartijen en boomgroepen. De indruk bestaat dat de hakhoutpercelen hierbij gehandhaafd werden en dat de verfraaiing vooral het zuidelijke parkdeel betrof dat nu nog maar voor een klein deel bij het Slangenbosje hoort.

Zogeheten minuutplan uit 1832. Donkerpaars = plezierbos. Lilapaars = tuin. Lichtgroen = gras. Donkergroen = bos. Roze = akker.

*Landgoed Braamhage was in de jaren twintig van de 20ste eeuw een befaamd lustoord met zijn vijvers.
Bron: gemeentearchief Soest, nu Archief Eemland*

- Een groot deel van het huidige Slangenbosje is een overblijfsel van die 18^e-eeuwse, mogelijk oudere, hakhoutpercelen. De Engelse tuin rond het landhuis Beek en Daal is verloren gegaan. In 1832 had het landgoed Beek en Daal een omvang van 2,79 ha, waarvan het grootste deel (2,27 ha) uit zogenaamd “plezierbosch” bestond. In 1824 was het landgoed verkocht aan de Amsterdamse notaris Everard Bondt. In 1832 werd het bos al weer verkocht aan Maria Elisabeth Marc Pas de Loupe. Zij kocht gronden aan in de omgeving van het landgoed.

- Na 1890 ging de uitbouw van het landgoed door. Er ontstond een gevarieerd landgoed met vooral rondom het landhuis een fraaie Engelse landschapstuin met veel heuvels en vijvers. Het landgoed kreeg de nieuwe naam Braamhage (1925). Tevens werd er richting Noorderweg een stelsel van grachten aangelegd aansluitend op de hoofdgracht langs de oostelijke laan. De aanleg van al deze waterwerken is waarschijnlijk over een periode van 40 jaar gerealiseerd van globaal 1890 tot 1930. Ergens in die periode is ook een deel van het bos op het oostelijke perceel aangelegd, en wel de noordelijke helft.

- In de loop van de decennia werd het landgoed vergroot van 2,79 ha in 1832 tot 6,35 ha in 1923. Vooral het voorterrein werd toen vergroot door de aankoop van percelen richting de Heuvelweg.

Kaartje uit 1952.

- Tijdens de Tweede Wereldoorlog heeft het landgoed te lijden van veel **illegale houtkap**. In 1952 is het landgoed duidelijk op zijn retour. Veel bos was gekapt en het voorterrein had zijn charme verloren. De uitgang was ook verlegd naar de Heuvelweg. Na de Tweede Wereldoorlog werden juist die percelen weer verkocht voor woningbouw. Rond 1990 is op kaarten te zien dat de bebouwing sterk toegenomen is en ligt het Slangenbosje **min of meer geïsoleerd** tussen deze bebouwing.

De prachtframboos, een invasieve soort, heeft zich stevig gevestigd in bosvak 6.

- In 1955 werd de Ingenieur Menkolaan aangelegd en in 1957 verkocht de gemeente Soest, die toen eigenaar was van het landgoed, 1,5 ha uit het bezit aan de Coöperatieve Vereniging voor Vrijzinnig Protestantse Bejaardenzorg. Daarmee werd ook **het lot van het oude landhuis bezegeld**, dat in 1962 werd gesloopt.

- In de jaren zeventig zag Soest mogelijkheden om woningen te bouwen in het gebied. Gelukkig besepte een **aantal omwonenden** dat het Slangenbosje te waardevol was om het ten prooi te laten vallen aan projectontwikkelaars. Die mensen hebben het na jarenlange strijd en discussie uiteindelijk voor elkaar gekregen dat het natuurgebied werd gered. Helemaal mooi is dat zij niet alleen actie voerden, maar zich ook als goed georganiseerde groep enthousiast inzetten voor het onderhoud en beheer van dit kostbare landschap.

Kaartje uit 1990.

- Langs de Ingenieur Menkolaan en de Inspecteur Schreuderlaan werden in de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw bungalows gebouwd. Eind jaren negentig werd Braamhage omgebouwd tot een modern appartementencomplex. **Om de veertien dagen wordt hier op zaterdag gewerkt door vrijwilligers**. In het rapport *Tussen Eem en Heuvelrug: een cultuurhistorische waardenkaart van de gemeente Soest (2014)* wordt het Slangenbosje gekwalificeerd als van **hoge waarde**. Het Slangenbosje heeft een **beschermde status** in het bestemmingsplan.

Mannetje sijs. Foto Wim Smeets

- Een trouwe bewoner van het Slangenbosje is de sijs. Het is een zangvogeltje van de familie van de vinkachtigen. Sijsjes zijn te beschouwen als wereldburgers, want het gebied waar ze broeden, wordt niet beperkt tot het Soester moerasbosje. Ze broeden in heel Europa en in een groot deel van West-Azië. Zelfs in China en Japan komen ze voor! Als er veel voedsel is broedt de sijs in maart en april. Als je dan in het Slangenbosje op zoek gaat naar zijn nestje, zul je niet gauw resultaat hebben, want het kleine, uit takjes opgebouwde nestje zit hoog in de bomen. (bron: website Slangenbosje)
- Andere vogels die er voorkomen zijn mezen (pimpel-, kool- en staartmees), merels, gaaien, vinken, maar ook de grote bonte specht en zelfs de ijsvogel. De ijsvogel is 's winters gebonden aan de ijsvrije wateren in het bos voor de vangst van vis en andere dieren. De ijsvogel broedt in de omgeving van de rioolzuivering bij de Stadhouderslaan op steile oevers van het gekanaliseerde Oude Grachtje. Soms worden waarnemingen gedaan aan roofvogels als havik, buizerd, boomvalk en sperwer die broeden in de omgeving. Ook worden incidenteel waargenomen goudvink, appelvink, houtsnip en grote gele kwikstaart. Verder zanglijster, bosuil, groene specht, roodborst, tjiftjaf, merel, pimpelmees, boomkruiper, winterkoning, holenduif, zwartkop en koperwiek.
- De ringslang naar wie het bosje is genoemd is na een periode van afwezigheid weer terug. Doordat ringslangen koudbloedig zijn, geven ze geen warmte om hun eieren uit te broeden. Daarom leggen ze die in rottend plantenmateriaal. De warmte die door het rottingsproces ontstaat doet de bevruchte eieren tot ontwikkeling komen. Om die reden zijn er broedhopen aangelegd. Daarvoor wordt het afgemaaide gras van het schrale grasveld vlakbij de poel gebruikt. Er leven ook nog andere koudbloedige en vochtminnende dieren zoals de bruine en groene kikker en de hazelworm.

● Uit de omliggende bossen komen wel **eekhoorns** foerageren in de omgeving van het Slangenbosje. En ook egels worden regelmatig gezien. Waarnemingen van **vlinders en libellen** zijn eveneens wat incidenteel: vroege glazenmaker, variabele waterjuffer, vuurjuffer en verder bont zandoogje, atalanta, distelvlinder, oranjetipje en klein geaderd witje zijn vrij algemene soorten die de laatste jaren waargenomen zijn.

● Het bosje zal ook een functie hebben voor kleine zoogdieren zoals **wezel en hermelijn**. Gegevens hierover zijn niet aanwezig in de archieven. Specifiek voor de amfibieën en reptielen zijn er twee faunatunnels onder de Noorderweg om een verbinding te leggen met Park Colenso / Oude Grachtje.

● Centraal in het Slangenbosje ligt een **schraal grasland**. Nadat het grasland in 1987 uit de pacht is genomen door de gemeente is het oppervlakkig afgeplagd en optimaal ingericht voor de ontwikkeling van een **soortenrijk nat grasland**. In het beheerplan zijn de resultaten van dit beheer geëvalueerd over een periode van 20 jaren. Met name het jaarlijkse hooien van het grasland ondervindt problemen door de **opslag van elzen, wilgen en uitbreiding van het riet**. In het beheerplan wordt voorgesteld om het gefaseerde maaibeheer voort te zetten. De bestrijding van de opslag van els en wilg kan plaatsvinden door inzet van een bosmaaier die de opslag onder de wortelhals kan afzetten.

● Er komen nogal wat, deels monumentale, **bomen** voor: witte esdoorn, witte paardenkastanje, grauwe abeel, es, beuk, peer, Hollandse linde, Amerikaanse eik, gewone en Noorse esdoorn, Californische cipres, Ierse taxus, beuk, bruine beuk, zwarte els, rossige wilg, grauwe wilg, gladde iep, zomereik en **cipreszomereiken** en **zuileiken langs de Insp. Schreuderlaan** (!!)

Bont zandoogje op wilde lijsterbes.

Links monumentale parkbosbomen in vak 10, witte paardenkastanje met brede kroon en meerstammige witte esdoorn. Rechts: monumentale witte esdoorns bij de ingang aan de Insp. Schreuderlaan.

- **Kleine bomen en heesters:** kersappel, bruidsbloem, tuinspirea, kersappel, robia, meidoorn, hazelaar, gewone vlier, lijsterbes, klimop, hulst, Amerikaans krentenboompje, Amerikaanse vogelkers, bamboe, hulst, wilde kardinaalsmuts, haagliguster, gewone vogelkers, rode kornoelje, braam.
- **In de kruidlaag** groeit o.a. groot heksenkruid, dagkoekoeksbloem, speenkruid, ijle zegge, brede stekelvaren, gewone agrimonie, bonte gele dovenetel, gewone vogelmelk en daslook.

Geïndundeerd grasland met bloeiende dotterbloemen.

- In de zuidwesthoek van het grasland vlak bij het hek is in het verleden een ‘tuintje’ aangelegd. De twee opvallendste planten zijn hier het **Japans hoefblad** en de **Oosterse bernagie**. Zoals de namen al aangeven zijn het in feite exoten. Om de uitbreiding van deze soorten in te dammen is er een greppel om dit hoekje aangelegd, al is het niet helemaal gelukt ze tot een tuintje te beperken.

Het bijeenharken van het maaisel door de landschapsbeheerploeg van het Landschap Erfgoed Utrecht.

Het wood wide web van het bos

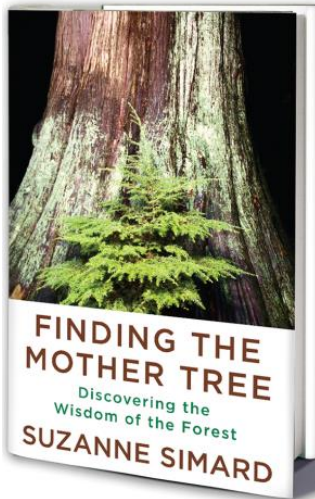
Piet van Dijk

● Veel IVN'ers kennen wel de boeken van de Duitse boswachter **Peter Wohlleben**. *Het verborgen leven van bomen* is zijn bekendste boek. Daarin legt hij uit dat bomen in een bos elkaar steunen door middel van een uitvoerig netwerk van schimmeldraden of hyfen. Of dat wetenschappelijk bewezen is, wordt niet duidelijk in dat boek. Toevallig kwam ik in het boek *Benedenwereld* van de geoloog **Robert Macfarlane** (2019) tegen dat deze theorie al in de jaren negentig (!) is ontwikkeld door de **Canadese boscoloog Suzanne Simard**, afkomstig uit de provincie British Columbia.

Suzanne Simard.

● Zij ontdekte dat wanneer jonge papierberken daar tussen pasgezaaide douglassparren uit werden gewied, de jonge sparren kwijnden en daarna afstierven. Houtvesters waren er lange tijd van uitgegaan dat wieden nodig was om te voorkomen dat de jonge berken de jonge sparren beroofden van waardevolle voedingsstoffen. **Maar Simard begon zich af te vragen of dat simpele concurrentie-idee wel klopte**, schrijft Macfarlane. „Het leek daar aannemelijk dat de berken de sparren niet hinderden, maar op de een of andere manier hielpen. Zodra ze werden verwijderd, ging de gezondheid van de sparren achteruit.”

● Simard besloot onderzoek te doen naar het raadsel. Met behulp van microscopisch klein, genetisch gereedschap pelde ze met haar collega's de bosbodem af en keek onder de grond, in de 'zwarte doos' van de bodem, voor biologen altijd notoir lastig terrein. **Ze troffen er de bleke, superdunne draden aan, die schimmels door de bodem heen versturen**. Elke kubieke meter die Simard onderzocht, bevatte tientallen kilometers schimmeldraden.

● Eeuwenlang werden schimmels algemeen beschouwd als schadelijk voor planten, als parasieten die ziekten en stoornissen veroorzaakten. Maar toen Simard aan haar onderzoek begon, was het idee in opkomst dat sommige veelvoorkomende **schimmelsoorten een subtiele vorm van mutualisme (een interactie tussen twee levensvormen) met planten onderhielden**.

De hyfen van deze zogeheten mycorrhiza zouden niet allen de hele bodem infiltreren, maar bovendien op celniveau versmelten met plantenwortel, wat het mogelijk maakt om moleculen over te dragen. Ook zouden de wortels van afzonderlijke planten of bomen dankzij die versmelting **via een uiterst fijnmazig, ondergronds stelsel met elkaar verbonden zijn**.

● Zij ontdekte dat de schimmeldraden verschillende soorten aan elkaar knoopten: niet alleen de papierberk aan papierberk en douglasspar aan douglasspar, maar ook berk aan spar en nog veel meer, met als resultaat een netwerk tussen uiteenlopende plantensoorten. Om te onderzoeken waarom de sparren nu wegwijnden na het verwijderen van berken, besloot ze de sparren in te spuiten met **koolstofisotopen**. Met behulp van massaspectrometers en scintillatietellers konden ze vervolgens **de isotopen van boom naar boom zien stromen**.

● Het volgsysteem bracht **iets verbijsterends** aan het licht. De koolstofisotopen bleven niet opgesloten zitten in de boom waarin ze waren geïnjecteerd. In plaats daarvan gingen ze via het vaatstelsel omlaag naar de wortelpunten, waar ze werden doorgegeven aan de daar verbonden schimmeldraden. Daar aangekomen **reisden ze door het hele netwerk naar de wortelpunten** van een andere boom en drongen door tot het vaatstelsels van die nieuwe boom. Intussen taptten de schimmels een beetje van de gefotosynthetiseerde voedingsstoffen af die ze door de schimmeldraden vervoerden. Zo profiteerden zij van het mutualisme.

● **Dat was het bewijs van bomen voedingsstoffen aan elkaar konden doorgeven via het mycorrhizanetwerk.** Door de isotopen te volgen, ontdekten de onderzoekers bovendien hoe innig de onderlinge betrekkingen waren. In een onderzoeksveldje van 30 m² was elke boom op het schimmelstelsel aangetakt en sommige bomen – de oudsten – waren wel met 47 andere bomen verbonden. Zo kregen de douglassparren meer fotosynthetische koolstof van de papierberken dan ze afstonden. Wanneer de papierberken werden weggewied, nam de inname van voedingsstoffen dus af in plaats van toe – **het omgekeerde van wat je zou verwachten** – waardoor de sparren verzwakten en vervolgens doodgingen.

Mycorrhiza onder de elektronenmicroscop. Foto Science Photo Library

Sommige oudere bomen voeden zelfs kleine bomen. Hier een beukenbos in boswachterij De Vuursche. Foto PvD

● In plaats van bomen te beschouwen als afzonderlijke entiteiten die met elkaar om schaarse middelen concurreren, stelde Simard voor een bos te beschouwen als een **'coöperatief systeem'** waarin bomen met elkaar 'praten', wat een samengestelde intelligentie oplevert die ze omschreef als **'boswijsheid'**. Sommige oudere bomen 'voeden' zelfs kleine bomen die ze als familieleden beschouwen en gedragen zich als moeders, zo schreef Simard. Het idee van bosecologie verschoof: **van een heftige vrije markt naar wat meer leek op een commune** met een socialistisch systeem voor de herverdeling van middelen.

● Sinds haar publicatie in Nature in 1997 kreeg het onderaardse netwerk voor altijd de naam **wood wide web**. Sindsdien is er een enorme toename van wetenschappelijk onderzoek naar ondergrondse ecologie. Op [dit filmpje](#) legt ze het zelf uit! (4:10 minuten)

Pitrus als goede vriend

Simone van Dijk (IVN Amersfoort)

● Pitrus is geen favoriet onder natuurbeheerders en **groeit vaak overmatig** in vochtige gebieden die voorheen landbouwgrond waren. Het zaad verspreidt zich makkelijk en zodoende zie je soms velden vol deze sprietige plant staan. Dit is ongunstig voor de biodiversiteit: “Er blijft weinig plaats en licht over voor andere plantensoorten, en weidevogelnesten worden gemakkelijker gepredeerd” (Lamers et al., 2008).

● Toch is deze moerasplant niet helemaal nutteloos voor de mens. Op een weekendcursus ‘**touw maken van plantvezels**’ leerde ik dat naast wilgenbast, paardenbloem, braam en brandnetel, pitrus zich uitstekend leent voor het maken van soepel touw. De stengels zijn zelf meteen de vezels, je hoeft alleen nog het sponzige merg eruit te halen met een nagel en de stengels te drogen. Daarna laat je ze eventjes in een vochtige doek liggen totdat ze soepel zijn en dan kun je ermee twijnen. In Azië worden er vandaag de dag nog matten van gevlochten en schijnt de pitrus zelfs medicinaal te worden ingezet. Zo verrast een plant die vooral een plaag leek, de mens toch weer!

Duurzaamheidsweken in Soest

● Van 24 september tot en met 3 oktober houdt de gemeente Soest de Duurzaamheidsweken. Een website is in de maak over het programma. De **aftrap vindt plaats op zaterdag 24 september** op de kinderboerderij aan het Vedelaarpad 53 in Soest, waarschijnlijk tussen 11.00 en 17.00 uur. De dag valt samen met het Buurtheest. De gemeente staat er met een kraam met informatie over duurzame energie en duurzame voeding. Meer in de eerstvolgende nieuwsbrief.

Moestuin Paleistuin Soestdijk in landelijk overzicht

Wim Kok

- Op de website van stichting Kastelen, historische Buitenplaatsen en Landgoederen (sKBL) staat een [overzicht van toegankelijke moestuinen](#) bij kastelen, buitenplaatsen en landgoederen. Van iedere moestuin is een foto opgenomen met beknopte informatie en een link naar een eventuele website. Via deze link kunt u de pagina bekijken: [Historische moestuinen op KBL – sKBL](#). Kijk onder West-Nederland.
- De voormalige moestuin/boomgaard van paleis Soestdijk ontbrak nog op onze webpagina. Het bestuur van het IVN Eemland juicht het toe dat de moestuin nu op dit landelijke overzicht staat.
- De vermelding is als volgt:
  - Plaats: tegenover paleis Soestdijk aan de overkant van de Amsterdamsestraatweg in Baarn, naast de Praamgracht (een beetje verstopt achter oude beukenhagen).
  - Provincie: Utrecht
  - Korte omschrijving: vrijwilligers van IVN-Eemland beheren de voormalige kwekerij/boomgaard van Paleis Soestdijk. Met respect voor de historie richten zij de tuin in voor het verbouwen van lokaal duurzaam voedsel, natuurbeleving en educatie. Gedurende het jaar worden diverse publieksactiviteiten georganiseerd.
  - Openingstijden: alle zaterdagen van 9 juli tot en met 10 september en twee extra zondagen, 31 juli en 21 augustus, van 11.00 tot 15.00 uur. Verder open dagen op zondag 18 sept en 23 okt 11.00-16.00 uur.
  - Website: [IVN in kwekerij/boomgaard Paleis Soestdijk | IVN](#)

